

A RUMÁN IGEHAJLÍTÁS

egybevetve a latin és olasz igehajlítással.

A rumán igehajlítás kétféle, u. m.: általános és különös. Általános, ha az igealak bensejében mi változás sem történik a ragozás közben csak a tő jellemző betűi módosulnak; különös pedig a ragozás, hogy ha mind a tőkben lévő hangzók, mind a tőjellemezők változnak.

Tőjellemezője a rumán igének 4 van s ezek szerint soroztatnak az igék 4 csoportba. A rumán tőjellemezők megegyeznek a latin és olasz tőjellemezőkkel; sőt a rumán a latinnal az igecsoportok fölállítása tekintetében is egyet ért; míg e pontban az olasz mind a kettőtől elüt, a mennyiben az «e» jellemzővel bíró összes igéket, tekintet nélkül az «e» hosszú, vagy rövid voltára, egy csoportba foglalva csak három ragozási csoportot ismer.

A 4, illetőleg 3 igeragozásnak tőjellemezői:

	rum.	lat.		olasz.
I.	a	a	I.	a
II.	ē	ē	II.	ē és
III.	ě	ě		ě
IV.	i	i	III.	i.

I.

Az ige módjai és idői. A rumán igéknek, épen úgy mint a latin és olasz igéknek van öt módjuk, u. m.: határozatlan-, jelentő-, parancsoló-, kötő- és óhajtó módjuk.

Lényegben időik is egyezők, t. i. a rumán igék is 3 fő- és 3 mellékidőt különböztetnek meg. A főidők a jelen, múlt és jövő; a mellékidők: a félmúlt, régmúlt és múltjövő. Szintugy megegyeznek a rumán igék a latin és olasz igékkel számuk és személyeik tekintetében is; valamint ezeknek, úgy a rumán igéknek is van egyes és többes számuk és mindenikben 3—3 személyük.

A mi az igék jelentését illeti, e szerint azt kell mondanunk, hogy a rumánban az igék jelentésök szerint cselekvő áthatók, vagy cselekvő benhatók — *verba transitiva et intransitiva* —; szenvedő igék tehát a rumán nyelvben nincsenek s e tekintetben a rumán nyelv csakugyan eltérést mutat a latintól, mely szenvedő igéket is ismer; de annál szorosabban simul az olaszhoz, mely e részben is vele tart; melynek szintén nincsenek külön formái a szenvedő alak kifejezésére; miért is ez épen úgy, mint a rumán nyelv teszi, a szenvedő értelem kifejezésére körülírt formával él; így: *sum laudat olaszul: sono lodato = dicsértetem.*

Az időképzés. Időképzés tekintetében a rumán nyelv épen úgy, mint az olasz, gazdagabb a latinnál; míg ugyanis a latin nyelv egyedül az egyszerű igeidőkre kénytelen szoritkozni, addig a rumán és olasz bővében van az összetett idők minden árnyalatának is.

Az egyszerű idők úgy képeztetnek, hogy — a hol nem fordul elő időképző, vagy időjellemező — a személyragok egyszerűen az igeidőkhöz illeszkednek, a hol azonban időjellemező is fordul elő, ott az igeidőkhöz elébb ez időjellemező csatlakozik s csak az így nyert alakhoz járulnak a személyragok.

Az igeidő alatt mindig azt az alakját az igének kell értenünk, mely előáll akkor, ha az igék határozatlan módjának *«re»* szótagját elvetjük; így: *laudare, vedere, credere, audire* határozatlanmódú alakokból az igeidők: *lauda, vede, crede, audi.*

Ez igealakokhoz adatként a személyragok az egyszerű idők képzésénél; mint a félmultban: *lauda + am, vede + am, crede + am, audi + am*; vagy a jövőben: *lauda + voi, vede + voi, audi + voi* stb.

Az összetett időket azonban úgy állítjuk elő, hogy a személyragokat a segédigékhez illesztjük, s a segédigék személyeihez a mult idők képzésénél a rendes igék mult részesülőt adjuk változatlanul, míg a jövő idő alkotásánál a rendes igék határozatlan módját illesztjük. Pl. mult idő: *am laudat, am vedut, am credut, am audit*; ai *laudat, vedut, credut, audit*; a *laudat, vedut, credut, audit* stb., mint az olaszban is: *ho, hai, ha lodato* stb.; vagy a jövő idő: *voi lauda, vede, crede, audi*; *vei lauda, vede, crede, audi*; *va lauda, vede, crede, audi* stb. *)

*) Itt a *lauda, vede, crede* és *audi* a határozatlan módnak rövidített alakjai, a mint azt később bővebben fogom érinteni.

Fennebb állítottam, hogy a rumán nyelv összetett idői a segédigék igénybevételével képeztetnek; de hát melyek a rumán nyelv segédigéi?

A rumán nyelvben segédigékül szolgálnak, úgy mint az olaszban is a: *sum*, (*habeo*) *am*, és a (*volo*) *voi*, olaszul: *sono*, *ho*, *voglio* (*vo'*). E szerint e tekintetben közelebbi a viszony a rumán és olasz, mint a rumán és latin nyelv között, mely utóbbi a *habere*-igét nem a segéd-, hanem a rendes igék sorába helyezi, és segédigékül csak a *sum* és a *volo*-t használja.

A rumán segédigék ragozása teljesen elüt az általános, vagy rendes igeragozástól, a mennyiben különböző módokban és időkben teljesen megváltoztatott alakban tűnnek elő; közös vonásuk csak egyetlen egy van a rendes igékkel: a személyragok felvétele.

Mivel tehát e segédigék egészen sajátzerű ragozást követnek, s mivel az összetett idők képzésére e segédigék különböző alakjainak igénybevétele elengedhetetlen kellék: mielőtt az általános igeragozásra mennék át, szükségesnek látom, elébb a segédigék ragozását vázolni s csak azután foglalkozni tulajdonképeni feladatammal, az általános igeragozással.

Igeragozásról kívánván szólni okvetetlenül szükségesnek látom előre bocsátani, hogy a rumán nyelvben, mint a vele rokon többi román nyelvekben is, az igének van egyes és többes száma, és mindenikben 3—3 személye. Az igéknek száma és személye a személyes névmások és a személyragok által jutnak kifejezésre.

A személyi névmások összehasonlításban a latin és illetőleg az olasz nyelvben előforduló személyes névmásokkal a következők:

	rumán :	latin :	olasz :
egyes szám	1 eu	ego	io
	2 tu	tu	tu
	3 el, ea	ille, illa	egli(esso) ella
többes szám	1 noi	nos	noi
	2 voi	vos	voi
	3 ei, ele	illi, illæ	ellino (essi) elleno.

De köztudomású, hogy e személyi névmások a közönséges beszédben oly kevésbé lényegesek, hogy azok rendszerint ki is maradnak, s csak különös esetekben; pl.: a hangnyomaték vagy ellentét kifejezésére szoktak használtatni.

Főoka pedig annak, hogy a személyi névmások kimaradhatnak, az, hogy az igének személyi viszonya a személyrag által úgy is kétségtelenül meg van állapítva.

De lássuk hát a személyragokat!

A személyragok alatt az igealaknak amaz elemeit értjük, melyek megmutatják, hogy: 1. egyes, vagy többes számban fordul-e elő a cselekvés; 2. hogy melyik személyre viszonyul az.

E szerint 6 személyalak kifejezésére ugyanannyi személyraggal kell rendelkezünk, s illetőleg az egyes számú cselekvés kifejezésére is 3 a többesszámú cselekvés kifejezésére is 3 személyragot kell megkülönböztetnünk.

A latin nyelvben és az olaszban az első személyű alakját az igének megkapjuk, ha a tőhöz az «o» ragot adjuk. A rumán ugyanezen nyomon haladva az «u»-betűt alkalmazza az első személy ragja gyanánt, még pedig oly módon, hogy az «u» az összes 4 coniugationál a jellemzők helyét foglalja el; így a: lauda, vede, crede, audi igetőkkel az első személyű alakok: laudü, vedü, credü, audü. ¹⁾ A rag tehát: u.

A mi az ige többi személyragjait illeti, ezekről Diez, a rumán nyelv alapos ismerője, a következőket mondja ²⁾:

Was die Personalflexion betrifft, so wird 1. t und nt abgestossen, nur kann «s» mit Veränderung seiner Aussprache stehen bleiben; 2. Grundsatz ist, dass die zweite Person beider Numeri immer auf «i» ausgeht; 3. Für die dritte Person beider Zahlen reicht in den meisten Fällen eine, und dieselbe Flexion aus.

Diez szerint tehát az egyes számú 2-ik személy ragja mindig «i»; ugyancsak Diez szerint a latin 2-ik személyű alakok végéről el kell hagynunk az «s» betűt, hogy megkapjuk a rumán igealakot; mikor is e latin igealakok: laudas, vides, credis, audis így fognak kinézni: lauda, vede, credi, audi. Ez alakokból láthatjuk, hogy a III. és IV. coniugatio tisztán tünteti föl a 2-ik személyt; míg a I. és II. coniugatióban a személy rag «i» absorbeálja az «a», illetőleg «e» véghangzókat és így laudai, vedei helyett kapjuk a: laudi, vedi alakokat.

¹⁾ Újabban az «u», a hol nincs teljes hangértéke, a szók végéről ki szokván maradni, itt is eltűnik; oly esetekben azonban, melyekben az igealak után névmás fordul elő tárgyképen, az «u» azonnal jogaiba lép; pl. laudu + iü, vedu + me, credu + te, audu + ne stb.

²⁾ Grammatik der romanischen Sprachen. Bonn, 1858. 242 lap.

A mi a 3. személy ragját illeti, erre nézve Diez nyilatkozata nagyon is tág tért enged a gondolkozására. Ő azt mondja, hogy a legtöbb esetben ugyanaz a rag érvényes és ugyanaz az alak mind az egyes, mind a többes számú 3. személyben; de sem a raggal, sem az alakkal bővebben nem foglalkozik.

Igaz ugyan, hogy az 1. alatt megmondotta, hogy a latin alakokból a rumán alakokat a *t* elhagyásával kapjuk meg; tehát: laudat, videt, credit, audit latin formákból a: laudă, vede, credi, audi; de ezek még nem maguk a valódi rumán formák; csak az I. és II. coniugatióban; a III. és IV. coniugatióban a végső «i» hangzók helyébe «e»-t kell tennünk. *) Ezen kívül meg kell jegyeznünk, hogy a hangsúly az I., II. és IV. (a III-ban már természeténél fogva is úgy van) coniugatióban végelöttivé lesz; így: laudă, vedē, credē, audē. Ezzel az egyes számú 3. személylyel végeztünk s csak azt kell még hozzáadnunk, hogy itt személyrag tulajdonképen nincs.

A többesszámú első személy alakját a latin alakokból a vég «s» elhagyásával kapjuk; így: laudamus, videmus, credimus, audimus-ból lesz: laudămu, vedemu, credemu, audimu. E szerint itt a személyrag: mu, a latin mus.

A többes számú 2-ik személy ismét úgy áll elő Diez szerint, hogy a latin alakoknak vég «s»-ét kiküszöböljük; így: laudatis, videtis, creditis, auditis-ból lesz: laudați, vedeți, credeți, audeți. Tehát itt a rag: ți, a latin tis.

A többes számú 3. személyre vonatkozólag Diezzel ellentétben, ki azt állítja, hogy mind alakja, mind ragja tekintetében azonos az egyes számú 3. személylyel, azt vagyunk kénytelenek állítani – s állításaink mellett maga a nyelv élete szól — hogy csak az első coniugatiónál áll Diez állítása és itt nem a legtöbb esetben, hanem mindig; míg a II., III. és IV. coniugatiónál nemcsak a legtöbb esetben, de egyetlen egy esetben sem áll, a mit Diez mond; hanem igen is áll az, hogy a II., III. és IV. coniugatióhoz tartozó igék többes számú 3. személye mindig megegyez az egyes számú első személylyel, vagyis az igető jellemzői helyébe «u»-t vesz föl.

Különben Diez szerint a latin alakokból az *nt* rag elhagyásával megkapjuk a rumán formákat így: laudant, vident, credunt, audiunt, rumán forma: laudă, vede, credu, audeu, melyekből a rumán többes számú 3. személy: laudă, vedu, credu, aude. Sze-

*) Cipariu: Gramateca limbei romane 294. l. 1. pont.

mélyrag tehát az első coniugatióban tulajdonképen nincs; a II., III. és IV-ikben pedig ugyanaz a rag, mi az egyes számú első személyben volt: u.

Az előrebocsátottak után a rumán nyelvben előforduló személyragok a következő viszonyban állnak a latin s illetve az olasz személyragokkal:

		rum.	lat.	olasz.
egyes	{ 1	u	o	o
	{ 2	i	s	i
	{ 3	—	t	—
többes	{ 1	mu	mus	mo
	{ 2	ți	tis	te
	{ 3	— v. u	nt	ono.

Ismeretesek lévén már a személyragok, szólhatok a segédigék ragozásáról:

I. A «sum». A «sum» segédige ragozása közben mindjárt a jelentő mód jelen idejében különféle sajtászerűségekkel találkozunk, és pedig: az egyes számú első személye nem csak «sum», hanem «esc» és «su» alakban is fordul elő.

A *sum* alak csak az irodalomban és a műveltek beszédjében szokásos; az *esc* csak a macedoni rumán dialectusban honos *); míg a *su* általános elterjedésnek örvend, a mennyiben előfordul az irodalomban és művelt beszédben, a népnél és költőknél egyaránt. Egyébiránt a «su» alak keletkezésének magyarázatát maga a latin nyelv adja meg. A latin grammatikusok állítása szerint a szó vég «m» betűje magánhangzón kezdődő szó előtt épen nem, mássalhangzón kezdődő szó előtt pedig csak homályosan, alig hallhatólag ejteték. Így Isidorus: (De orthographia pag. 2281 ed. Putsch): «Animadverti quosdam eruditos etiam «m» literam, nec ubi oporteat dicentes, nec ubi oporteat supprimentes. Igitur, si duo verba coniungantur quorum prius «m» consonantem novissimam habeat, posterius a vocalibus incipiat, «m» consonans perscribitur quidem, ceterum in pronunciatione durum et barbarum sonat.»

És ugyancsak Isidorus p. 2317.: M literam ad vocales primo loco in verbis positas si accesserit, non enuntiabimus.

A mi a *sum* ige 2-ik személyét illeti, az határozottan a ma-

*) Massim: Gramateca macedono-rumânească: cu tu' acea că eu «esc» orb, ma eu toră mai bine veđui de tine, ce esci cu doi oculi.

cedoni első-személyű alaktól: «esc» látszik eredni, akár írjuk azt esci, akár pedig — a kiejtést vévén irányadóul — esti alakban.

A harmadik személynek ismét három alakja van, mint az elsőnek: «este», «e» és «i». Az «este» megfelel a latin est alaknak; az «e» meg az «i» alakok ugyancsak az *est* alakból származhattak és így nem egyebek, mint az *est*-nek rövidített alakjai, melyek leggyakrabban a népnyelvben fordulnak elő. A *este* alak csak akkor használatos a népnyelvben, ha annak az értelme = a magyar igen, vagy úgy van kifejezésekkel.

A többes szám első személyének alakjai: «suntem» és «sēm»; a másodiké: «sunteți», és «sēt»; a 3-iké: «sunt» és «su»,*) mely alakokkal a legrégebb nyelvemlékekben találkozunk; így a Coresi által 1577-ben kiadott Psalteriumban CII. 14.: că țērănă sem = mert por vagyunk; cant. VII. lap. 207. și sem smeriți pre spre tot pământul = és az egész földön meg vagyunk alázva. Ilyen példák vannak pl. a *set* használatára is. Ugyanazon Psalterium LXXXV. 12: Toți ce set imprejurul lui = mindnyájan, kik körében vagytok; dragi frați de unde set? (gen. XIX. 4.) = kedves testvérek, hová valók vagytok? A mi végre a többes 3-ik személyben előforduló *su* alakot illeti, arról ugyanazt lehet állítani, a mit fönnebb mondtam az egyes 1-személyű *su* alakról.

Megjegyzendőnek vélem, hogy a beszédben a *su* annyira összeolvad az őt megelőző szóval, hogy annak szinte kiegészítő részét látszik képezni, miért is azt kötőjegygyel mindig ahhoz fűzzük; így: *ei-su* bărbați = ők férfiak; *eu-su* singur = én magam vagyok.

A «sem» és «set» alakok provincialis természetűek. Így például Szatmármegye keleti részében az úgynevezett oseny (havasi) lakók, valamint az Ugocsában és Máramarosmegye nyugatibb részeiben kizárólagosan ezeket használják; mondják tehát: *suntem* bărbați, *sunteți* feciori helyett: *sem* bărbați, *sēt* feciori = férfiak vagyunk, legények vagytok stb. —

Az előre bocsátottak után tehát a *sum* segédigének jelentő módú jelen ideje viszonyítva a latin és olasz megfelelő időhöz lesz:

*) Ez alak a személyragoknál kimutatott szabály szerint áll elő.

		rum. :	latinúl :	olaszúl :
Egyes	1. személy	sum, su esc	sum	sono
	2. „	esci, esti	es	sei, sé
	3. „	este, e, i	est	e
Többes	1. „	suntem, sem	sumus	siamo
	2. „	sunteți, set	estis	siete
	3. „	sunt, -su	sunt	sono.

miből világosan kitetszik, hogy a teljes alakok a latin, a rövidkek pedig az olasz alakokhoz esnek közelebb.

A sum igének macedoni dialectusa szintén megegyezik a rumániai és magyarországi alakokkal; de ezen fölül ott használatosak a következő alakok is: *fiu, fiî* és többesben: *fim, fiți*, ¹⁾ melyek megfelelnek a latin: *fiu, fis* és *firmus, fitis* alakoknak.

A mi a sum igének imperfectumát, vagyis jelentő módú félmult idejét illeti, annak képzése a latin és olasz megfelelő alakokkal megegyezően történik; így:

		rum. :	latin :	olasz :
Egy.	1.	eram	eram	éra
	2.	erai	eras	éri
	3.	era	erat	éra
Több.	1.	eram	eramus	eravámo
	2.	erați	eratis	eraváte
	3.	era	erant	erano.

A «sum» ige többi időit illetően Cipariu azt mondja, hogy azok hiányzanak és a fire ige időivel pótolatnak. ²⁾ Cipariu Timotheus tehát úgy van meggyőződve, hogy más a sum és ismét más a fire ige. Én azt hiszem a kettő egy; még pedig hiszem azt a következő okoknál fogva:

a) Már az 1. alatt láttuk, hogy a macedono-rumánok a *suntem, sunteți* alakok helyett a *fim* és *fiți* alakokat használják; így: *fim călcați, fiți călcați* és nem mint egyebütt a rumánok: *suntem* és *sunteți călcați*. Tehát az *f* és *s* hangjegyek teszik a kiejtésben a különbséget.

Igen de éppen az *f* hang egyike azoknak, melynek mikénti kiejtése már maguknál a rómaiaknál is különböző. Innen van az, hogy az *f* hang kifejezésére mai napig is két hangjegyet használ-

¹⁾ Lásd: Massim, Gram. Macedono-rumanească 91. l.

²⁾ Lásd: Grammateca limbei rumână 276. l.

lunk a latinban, az *f* és *ph*. A *ph* hangjegy a görögből ment át a latinba, ment pedig azért, mert az *f* ki nem fejezhette a *ph*-t és fordítva. Quintilianus világosan kimondja, hogy a *ph* és *y* a latinban hiányzottak és szükségből átkölcsönözte a latin, nehogy különben érdes legyen, írták tehát Zephyris, Ephyris és nem Zefiris és Efris (Quintilianus XII. k. 10. fej.): Nam et illa, quæ est sexta nostrarum (*f*), pæne non humana voce, vel omnino non voce potius inter discrimina dentium efflanda est.

b) Nem is kell visszamennünk a rómaiakhoz, találunk tám-pontokat magában Cipariu-ban annak beigazolására, hogy a *sum* és *fire* ugyanegy. Már említett Grammaticájának 275. lapján ezeket mondja: . . . eară la macedo-rumăni: him, hiŃi in loc de fim, fiŃi (míg a macedo-rumánoknál stb.). Tehát ő maga beismeri, hogy az *f* itt átment *h*-ba.

c) Az *f* közelébb megy az *s*-hez a máramarosi és felső szatmármegyei dialectusban, a hol nemcsak az igében, de következetesen mindenütt úgy hallatszik a beszédben az *f*, mint a görög χ , közel mint a latin, vagy német nyelvben a *ch*; így: *fiu*, *fir*, *fier*, mondatik: *chiu*, *chir*, *chier* = *fiu*, *szál*, *vas*.

d) A bánási dialectusban már az *f* teljesen *s*-sé válik; így: *fia* helyett mondja: *siă*; végre

e) Támponot találunk arra, hogy az *f* *s*-sé válik, az olasz nyelvben, teszem föl: *să fiu*, *fiŃ*, *fiă* az olaszban: *ch'io sia*, *che tu sia*, *ch'egli sia*.

Különben is sem az olasz, sem a latin grammaticusoknak nem jutott eszükbe állítani, hogy a *sum* igének csak jelenje és felmultja volna, s így nem lehet az másként a román nyelvben sem, miért is a következőkben foglalkozni fogok a *sum* ige többi időinek képzésével.

Jelentő mód első multja, mely megfelel a latin mult időnek és az olasz *passato semplice*-nek, vagy *rimoto*-nak.

	rum.:	latinúl:	olaszul:
1.	<i>fui</i>	<i>fui</i>	<i>fui</i>
2.	<i>fuşŃ</i>	<i>fuisti</i>	<i>fosti</i>
3.	<i>fű</i>	<i>fuit</i>	<i>fu</i>
1.	<i>fum</i>	<i>fuimus</i>	<i>fummo</i>
2.	<i>fuŃŃ</i>	<i>fuistis</i>	<i>foste</i>
3.	<i>fű (fűra)</i>	<i>fuertunt</i>	<i>fűrono (fűro).</i>

Megjegyzendő, hogy a többes szám csak a macedoni nyelv-járásban otthonos.

A jelentő mód II. multja megfelelne a latin régmultnak, míg az olaszban ez teljesen hiányzik.

rum.:	latinúl:	olaszúl:
furām	fuera	hiányzik.
furāsi	fuera	
furā	fuera	
furām	fuera	
furāŕi	fuera	
furā	fuera	

Jelentő mód I. régmultja, megfelel az óhajtó mód multjának a latinban, az olaszban az óhajtó mód jelenének.

rum.:	latinúl:	olaszúl:
1. fusem	fuisse	se io fossi
2. fuseŕi	fuisse	se tu fossi
3. fuse	fuisse	s'egli fosse
1. fusem	fuisse	se noi fossimo
2. fuseŕi	fuisse	se voi foste
3. fuse	fuisse	s' essi fossero.

A kötő, vagy kapcsoló mód jelenje hasonlít a latin és olasz kapcsoló módú jelenhez; így:

rum.:	latinúl:	olaszúl:
1. sã fiu	sim	che io sia
2. » fiŕ	sis	che tu sia
3. » fiã	sit	egli sia
1. » fim	simus	che noi siamo
2. » fiŕi	sitis	che voi siate
3. » fiã *)	sint	essi siano.

A parancsoló mód hasonlít az olaszhoz, kevésbé a latinhoz:

rum.:	latinúl:	olaszúl:
2. fiŕ	es	siŕ
3. fiã	—	sia
1. fim	—	siamo
2. fiŕi	este	siate
3. fiã	sunto	siano

A határozatlan mód jelenje:

rum.:	latinúl:	olaszúl:
a fi v. fire	esse fieri	essere
	Multja:	
a fi fost	fuisse	essere stato

*) A jelen alakjaihoz adva a «fost» mult részesülőt, kapjuk e mód multját.

Jelen gerundiuma :

rum.	lat.	olasz.
fiind	—	essendo

Mult gerundiuma :

fiind fost	—	essendo stato.
------------	---	----------------

A jelen részesülő fiitor, fiitoare megfelel a latin futurus-a alakoknak.

A mult részesülő fost-ă, stato-a, factus-a alakoknak.

Szólottunk tehát az eddigiekben a sum igének: jelentő módú jelen, félmult, első mult, második mult s első régmult időiről; a kötő- v. kapcsolómód jelenjéről és multjáról; a parancsoló mód jelenjéről; a határozatlan mód jelen és mult idejéről; a gerundium jelene és multjáról; a jelen és mult részesülőjéről.

De nem említettük a jelentő mód harmadik multját; a régmultnak második, harmadik és negyedik alakjait; az első, második és harmadik jövő időt; az óhajtó mód jelen és mult idejét, mint a melyek részben az avere, részben pedig a vrere (volere), velle igéknek igénybe vételével képeztettek.

Mielőtt tehát az utóbbi időkről szólhatnék, szükségesnek tartom az avere és voire, vagy vrere segédigéknek szokott alakjait bemutatni, és pedig :

II. Az «Avere». Avere lat. habere, olasz avére segédigének csak a jelentőm. jelen és félmult idejű alakjait és az óhajtómód segédalakjait használjuk segédigékül, tehát:

Jelen idő.

rum.	lat.	olasz.		
1. am	habeo	ho(ó)	nekem	} van
2. ai	habes	hai(ai)	neked	
3. are *)	habet	ha(á)	neki	
1. avem(am)	habemus	abbiamo	nekünk	
2. aveți(ați)	habetis	avéte	nektek	
3. au	habent	hanno	nekik	

Félmult idő.

1. Aveam	habebam	Avéva	nekem	} vala.
2. Aveai	habebas	Avévi	neked	
3. Avea	habebat	Avéva (avéa)	neki	
1. Aveam	habebamus	Avevámó	nekünk	
2. Aveați	habebatis	Aveváte	nektek	
3. Aveau	habebant	Avévano (avéano)	nekik	

*) Mint segédige csak a maced. dialect.; különben csak: a(re).

Az óhajtó mód segédalakjai, melyek azonban önmagukban sohasem fordulnak elő, a következők:

1. Ašī
2. Ai
3. Are (ar)
1. Am
2. Aŕi
3. Ar.

Különben a habeo igének itt elősorolt segédalakjai nem egyebek, mint a latinban előforduló személyragok: am, as, at, amus, atis, ant, mi abból is kiviláglik, hogy azok épen úgy a rumánban az ige után is állhatnak mint a latinban szoktak, a mikor azonban az igével összeolvadnak; így: scie + ašī, scie + ai, scie + ar, scie + am, scie + aŕi, scie + ar. Az ige előtt állva az igétől mindig különváltan fordulnak elő; tehát: ašī scie, ai scie, ar(e) scie, am scie, aŕi scie, ar scie; vagy: am scis, ai scis stb.

Ha azonban a macedoni nyelvjárást tekintjük, úgy azt tapasztaljuk, hogy ott az óhajtó mód jelenjében a meg nem rövidített határozatlan mód alakjához járulnak a segédvégzetek, így: sciere + ašī, sciere + ai stb.¹⁾

III. A *Voire, vrere*. A jövő idő képzésénél segítségül szolgál a *vrere, voire*, lat. *velle*, olasz *volere* = akarni igének jelentő módú jelen és félmult ideje.

	rum.	lat.	olasz.
1.	voi, vreu	volo	voglio (vo')
2.	vei, vrei	vis	vuoi
3.	va	vult	vuole
1.	vom, vrem	volumus	vogliamo
2.	veŕi, vreŕi ²⁾	vultis	voléte
3.	vor	volunt	vogliano

Mindjárt az első személynél a voi alak vonja magára figyelmünket, mely tulajdonképen nem egyéb a voli alaknál, csak hogy a rumán nyelvben szabály, hogy ha az l egy i betű előtt áll s az l-et egy másik magánhangzó előzi meg, az l a két hangzó közül kiesik; így: cal = ló, purcel = malacz a többes számú: calī, purceli helyett lesz: cai, purcei. Így van ez a voli alaknál is. Az l i

¹⁾ Ez alakok előfordulnak az avasi-szatmárvidéki-román népdalokban.

²⁾ Leginkább a macedoni dialectusban és a népnyelvben.

előtt állván s azonfelül egy magánhangzó által előztetvén, kiesik és előáll a: voi.

A mi a második személy vei alakját illeti, ez nem egyéb, mint a volis v. velis alaknak mása, melyben az l betű ugyancsak a fönebb említett oknál fogva szintén kiesett.¹⁾

A 3-dik személyű va alak bizonyára a vrea alaktól származott. Ez utóbbi alak különösen a népnyelvben otthonos; pl. noi nu vrem (voim helyett) a purta aceasta sarcină = mi nem akarjuk e terhet elviselni; el nu vre (nu voiesce h.) nemic = ő mitsem akar; voi ni-vreți (voiți) binele = ti akarjátok javunkat.

Egyébiránt a népnyelvnek egyik sajátossága az is, hogy a voire (vrere) segédigének összes személyeinél a «v» betűt kihagyja, s így nem mondja: voi, vei, va stb., hanem: oi, éi, a, om, őti, or. Sőt e megrövidített alakokat az egyes és többes számú 2. személyben az «e» kihagyásával még jobban megrövidíti, úgy hogy egészben véve csak: i és ti alakok maradnak meg; így: oi aduce, i aduce, a aduce, om aduce, ti aduce, or aduce = hozni fogok, fogsz, fog stb.

Az avere és voire segédige alakjainak bemutatása után most visszatérhetünk azon igeidőkre, melyek e segédalakok közbenjöttével képeztetnek.

Jelentő mód 3-ik multja áll: az avere segédigének jelen idejű személyeiből hozzáadva a sum mult részesülőjét; tehát: am, ai, a (are); am, ați, au és fost²⁾ = voltam, voltál stb., olaszul: sono, séi, e stato v. stata; siamo, siéte, sono stati v. state.

Jelentő mód 2-ik régmultja megfelel az olasz trapassato imperfetto-nak; áll az avere segédigének félmultidejű személyeiből, hozzáadva a mult részesülőjét; így: aveam, aveai, avea, aveam, aveati, aveau avut = nekem, neked, neki volt vala stb. Olaszul: avéva, avévi, avéva avuto; avevámó, aveváté, avéváno avuto.

Jelentő mód 3. régmultja áll három részből: az avere segédige jelenidejű személyeiből, a sum mult részesülőjéből és a rendes ige mult részesülőjéből. Esetleg a rendes ige maga a sum is lehet, mikor is ennek második mult részesülője «foastă» alakban for-

¹⁾ Helyenkint a vei helyett hallatszik a veri kiejtés is.

²⁾ Megjegyzendő, hogy a segédige személyei a participium után állva vele összeolvadnak; így: fostam, fostai stb.

dul elő; így: am, ai, a; am, ați, a fost foastă = voltam vala, voltál vala stb.

Jelentő mód 4. régmultja elbáll a sum ige félmultidejű alakjaiból és a «sum»-nak mult részesülőjéből; tehát: eram, erai, era; aram, erați, era fost = voltam vala, voltál vala stb. Megfelel ez alak az olasz trapassato imperfetto-nak: era, eri, era stato v. stata; eravano, eravate, erano stati — state.

Jelentő mód jövője.

I. Az első jövő áll a voire (vrere) segédigének jelenidejű személyeiből és a rendes ige határozatlan módú rövidített alakjából: voi, vei, va; vom, veți, vor fi = leszek, léssz, lesz stb., lat.: volo, vis, vult fieri stb., olaszul: vorro, vorrai, vorra stb.

A voire segédige személyei is oly természetűek, hogy azok az ige után állva azzal összeforrnak; így: fivoi, fivei, fiva stb.

II. A második jövő három alkotó részből áll: a voire jelenidejű személyeiből, a sum határozatlan módú alakjából és a rendes ige gerundiumából; tehát: voi, vei, va stb. + fi + mergend = menni fogok, fogsz, fog stb.

III. A harmadik jövő a mult jövő, ugyancsak 3 részből: a voire jelenidejű személyeiből, a sum határozatlan módú alakjából és a rendes ige mult részesülőjéből; u. m.: voi, vei, va; vom, veți, vor + fi + fost = leendettem, lenni fogtam (mely a magyarban nem szokásos).

II.

A rendes igék általános ragozása.

Az általános ragozás az igezők négy jellemzője szerint négyféle módon történik. Az igezők jellemzőjét pedig úgy találjuk, hogy a jelen határozatlan módnak «re» szótagját elhagyjuk, mikor is azt tapasztaljuk, hogy a megmaradt igealaknak — igezőnek — végén A, E (hosszú), E (rövid) vagy I hangzó fordul elő; miért is e jellemzők szerint 4 igecsoportot különböztetünk meg s e szerint 4 ragozási módot is.

E tekintetben tehát a rumán nyelv teljesen egyetért a latinnal, mely ugyancsak az a, ē, ě, és i jellemzők szerint szintén négy ragozási mintát tüntet föl; de eltér némiben az olasztól, mely utóbbi két: «ē és ě» jellemzőjű igéket egy csoportba véve csak három ragozási csoporttal szerepel.

De mit is értünk az igeragozás alatt?

Az igeragozás nem egyéb, mint az igének mód, idő, szám és személy szerinti változása, mi a mód és időjellemezőknek valamint a személyragoknak az igetökhöz való hozzáadása által áll elő.

A) *Határozatlan mód.* A módok közül szükségesnek láttam a határozatlan módról első sorban azért szólni, mivel éppen ez adja meg az alapot az egész igeragozási rendszerhez, ebben találjuk fel az igetöt. E módról Diez ezeket mondja: Der Infinitiv hatte früher die volle Endung -re, deren Gebrauch aber jetzt höchstens dem Dichter gestattet sein soll nur als Substantiv behält dieser Modus seine volle Form.¹⁾ Ezek szerint tehát a határozatlan módnak két alakja van: a hosszú, mindig -re szótagban végződő és a rövid, mely a -re elhagyásával áll elő; így: läudare, tăcere, procedere, auzire és: läudă, tăcē, procedē, auzi, mely utóbbi alakok azonban sohasem fordulhatnak elő az «a» præpositio nélkül, így tehát: a läudă, a tăcē, a procedē, a auzi.

A teljes vagy hosszú alak rendszeren mint főnév fordul elő a közhasználatban úgy írásban, mint beszédben és a nőnemű -e végzetű főnevek mintájára ragoztatik is. Így olvassuk pl. a pünkösöd utáni 3. vasárnapi evangéliumban²⁾: Aşişderea şi mintea ta, dacă veri da pre «stringerea» comoarei, lumina vieţii nu veri pute căştiga. Aci va fi «plângerea» şi «scârsnirea» dinţilor.³⁾ A «stringerea, plângerea, scârsnirea» határozatlan mód főnév gyanánt van használva.

Különben a -re végzetű határozatlan mód a latin és olasz nyelvekben is használtatik főnév gyanánt. Például a Mátyás diákban, midőn Mátyás királytól kérdezi a kántor: Scisne latine, puer; Mátyás azt feleli: Scire tuum nihil est etc., hol a scire mint főnévi értelmű szó fordul elő.

A különbség a latin és rumán főnévi értelmű határozatlan mód között csak az, hogy a latinban az nem ragoztatik, míg a rumánban éppen úgy felveszi a névragokat, mint bármely más névszó.

A határozatlan mód a fönebb említett eseten kívül hasz-

¹⁾ Gramm. 243. l.

²⁾ Cipariu: Analecte literarie 18. l.

³⁾ U. o. 7. l.

náltatik még: 1. A jövő idő képzésénél a segédige személyei mellett; mint: *voi laudare, vei v. veri vedere, va scriere* stb. E jövő idő azonban csak a maczedoni dialectusban szokásos; nálunk és Rumániában a jövő idő képzésére a segédige személyei mellett a határozatlan módnak rövidített, vagyis *re* nélküli alakját alkalmazzuk: így: *voi, vei, va, vom, veti, vor lauda, avē, scire, auđi*.

2. A föltételes mód, vagy óhajtó mód jelen idejének előállításánál; tehát: *ași, ai, ar, am, ați, ar, laudare, avere, scriere, auđire*. Ez az alak is a maczedoni nyelvben otthonos; míg nálunk ez esetben is a *re* nélküli alak alkalmaztatik.

3. Ezen két ige után is: *pot* és *sciu* = -hatok, képes vagyok és tudok vagy értek. De csak akkor, ha a határozatlan mód vagy közvetlenül e két ige után áll, vagy csak kevés távolság van közöttük; pl.: *pot ajungere* = elérhetem; *sciu vorbire frumos* = szépen tudok beszélni; *Petru poate ințeleptesce vorbire* = Péter bölcsen tud beszélni; különben ha ez igék s a határozatlan mód a mondatban messze esnek egymástól, akkor a határozatlan módnak *re* nélküli alakját használjuk a vele járó *a* praepositióval; így: *Sunt oamenī, carī sciu in toate limbile europene a vorbi* = Vannak emberek, kik tudnak az összes európai nyelveken beszélni. *Oamenī de omenia nu pot cu oamenī denemic o societate a forma* = A becsületes emberek nem alkothatnak egy társaságot a semmirevalókkal.

Egyébiránt vannak a latin nyelvben is némely példák a határozatlan mód *re* szótagjának kihagyására; ilyenek például: *Ilicet, az ire licet; scilicet, a scire licet; vide licet, a videre licet* stb. helyett.

B) *Jelentő mód*. A jelentő mód az egyedüli, melyben úgy a fő-, mint a mellékidők is, valamennyien előfordúlnak. Így van a jelentő módnak három főideje: jelen, múlt és jövője; és 3 mellék ideje u. m.: félmúlt, régmúlt és jövőmultja.

A jelentő mód jelen idejét kapjuk a rövidített határozatlan módból és pedig úgy, hogy az első igeragozás csoportjába tartozó igéknél az egyszámú első személyben a jellemző hangzót egyszerűen kihagyjuk, vagy *u*-val cseréljük fel; pl.: *laud(a) cant(a) arunc(a)* stb.; v. *afi+u, infi+u, impl+u, intr+u* *). A második sze-

*) Diez Gram. 243. Welches jetzt nur nach mehrfachen cons. und nach «i» geschieht.

mélyben a jellemző «a» helyébe az -i személyragot adjuk: laudî, cântî, aruncî. A harmadik személyben helyreáll az igető a jellemzővel minden rag nélkül; így: cântă, laudă, aruncă, s csak a hangsúly lesz vég-, vagy másodvég előtti. A többes számban ismét a jellemzős igető fordul elő, melyhez az 1. személyben a mu (lat. mus, olasz ĩamo)ragot adjuk, minél fogva az «a» borulttá lesz; *) így: lăudămu, muștrămu, cântăm stb.; a 2-ik személyben változatlanul jön elő a jellemzős tő s a -ți személyragot csak hozzáadjuk; mint: lăudați, cântați, aruncați stb.; végre a többes harmadik személy olyan, mint az egyes 3-ik személy: laudă, aruncă, strică, strigă stb.

A II., III. és IV. csoporthoz tartozó igék egyformán képezik jelentő-módú jelen idejüket, és pedig: Az egyes szám I. és többes szám III. személyüket úgy, hogy a jellemző ē, ē és i hangzók helyébe «u» betűt vesznek fel, mely «u» azonban, mint általában a főnevek vég -u betűje is, most már el is szokott hagyatni; pl.: tacu v. tac, facu v. fac, dormu v. dorm. Ha azonban a vég u-nak teljes hangértéke van, sohasem hagyható ki. Mondani és írni kell tehát: scriu, știu és sohasem: scri, ști.

A mi az egyes szám második személyét illeti, itt a jellemző helyet egyszerűen elfoglalja a személyrag: -i; pl. taci, faci, dormi stb. Az egyes számú harmadik személy a II. és III. csoportnál maga a jellemzős tő, míg a IV-iknél a jellemző: -i az e-nek ad helyet és így egyenlővé válik a II. és III. csoportbeli harmadik személylyel. Megjegyzendő, hogy a hangsúly itt is hátrább megy egy szótaggal, vagy is lesz vég előtti; így: vĕde, sĕde, tĕarce, dĕărme, aĭde stb. Végre a többes szám első és második személyében a jellemzős igető teljesen változatlanul áll, s így veszi maga mellé a személyragokat. Tehát: vedĕ + mu, vedĕ + țî; scriĕ + mu, scriĕ + țî; aĭđi + mu, aĭđi + țî.

Az előre bocsátottak szerint a négy igető így jelentkezik:

I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport
cantă	tăcĕ	facĕ	dormi,

egészen véve tehát úgy mint a latin, vagy olasz nyelvben. E tövekből az előadottak szerint lesz a

*) Ez által különbözik az imperf. formájától.

Jelentő mód jelen idő:

személy	{	1. laud+(u)	tac+(u)	fac+(u)	dorm+(u)
		2. laud+i	tac+i	fac+i	dorm+i
		3. laudă	tăce	face	doarme
	{	1. lăudă+mu	tăce+mu	face+mu	dormi+mu
		2. lăuda+ți	tăce+ți	face+ți	dormi+ți
		3. laudă	tac+(u)	fac+(u)	dorm+(u).

Vannak igék a rumánban, melyek a fönemlített szabályoktól eltérőleg képezik jelentőmódú jelen idejüket és pedig olyképen, hogy az igető és személyragok közé «ez» vagy «esc» szótagot ékelik. De a többes szám I. és II. személye itt is «ez», illetőleg «esc» nélkül képeztetik. Így: a curma=megdönteni: curm-ez+u, curm-ez+i, curm-eaz+ă, curmă+mu, curma+ți, curm-eaz+ă; vagy: a fini=végezni: fin-esc+u, fin-esc+i, fin-esc+e, fini+mu fini+ți, fin-esc+u stb.

E jelenségek szintugy fordulnak elő a latin és olasz nyelvben, mint a rumánban; így frigeo és concupio latin igékből a frigesco, concupisco; az olaszban teszem föl: a finire és capere igékből a finisco, capisco; a mentire és patire alakokból: mentisco, patisco rum.: mintesc, pătesc stb. De ezek a különleges igeragozásnál, s nem az általánosnál fordulnak elő.

Jelentő mód múltja. A jelentő mód múltjában három árnyalatot különböztetünk meg: a félmult, mult és a régmult időket.

A félmult idő kifejezésére a rumán nyelvnek csak egy alakja van, mely aképen áll elő, hogy a rövidített határozatlan alakhoz «am» szótag függesztetik, mely megfelel a latin «bam», az olasz «va» szótagnak. Az így toldott alak képezi a félmult idő első személyét; a több személy a személyragoknak az «m» helyébe tévése által származik; így:

Egyes szám	{	1. lăudăm	Többes szám	{	lăudă+mu
		2. lăuda+i			lăudă+ți
		3. lăudă			lăudă

Épen mint a latinban: laudabam, az olaszban: loda+va stb. Sőt Diez határozottan azt állítja, hogy eredetileg a rumán félmult idejű képző teljesen azonos volt a latinnal, és csak a későbbi időkben esett volna ki a b.*)

A mult időre a rumán nyelv több formával rendelkezik, és pedig: van két egyszerű, és egy összetett, és így összesen három alakja; és pedig:

*) Gram. 244. Das Imperfect stösst überall das ursprüngliche b aus.

I. Az egyszerű mult, mely származik a rövid infinitivustól oly módon, hogy az első és negyedik csoportbeli igéknél a rövid infinitivushoz «i» betűt adunk, a II. és III. csoportbelieknél a jellemzős *ē* és illetőleg *ě* helyébe «ui» szótagot helyezünk; így: *lāuda+i*, *tāc+ui*, *cređ+ui*, *auđi+i*: latinul: *laudavi*, *tacui*, *credidi*, *audivi*; vagy olaszul: *lodai*, *tacui*, *credei*, *odii*. Az így nyert alakból képezzük az egyes személyeket. De, mivel a személyek nem pusztán a személyragoknak ez alakhoz való hozzáadása által keletkeznek, hanem arra egyéb kellékek is megkívántatnak; álljanak itt még a következők: az első személy maga a nyert alak; a 2-ik személy: *lāudași*, *tācuși*, *cređuși*, *auđiși*, a hol a «și» végzet mindenütt a latin «sti» szótagból keletkezett és pedig amaz elvénél fogva, hogy: «némely szókban a «t» betű egy «s» és egy $\frac{1}{2}$ értékű «i» közé kerülve nyomtalanul elvész és az «s»-nek értéke egyenlő a magy. s-sel; így: latinul: *pastio+ne*, a rumánban *lesz: pāșiu+ne*; *vestmentum* lesz: *veșimānt*; — *laudasti*, *tacuiști*, *credidiști*, *audiviști* stb. lesznek: *lāudași*, *tācuși*, *cređuși*, *auđiși*.» ¹⁾

A harmadik személy a képzős «i»-t mind a négy igeragozásnál kiveti s a hangsúlyt az utolsó szótagon alkalmazza; így: *laudà*, *tacù*, *cređu*, *auđi*.

A mi a többes számú személyeket illeti, ezek mostanság csak a macedo-rumánoknál vannak használatban és a következőleg képeztetnek:

1. személy: a vég «i»-t elveti s helyébe jön a személyrag, egyuttal az «a» borulttá lesz; így: *lāudāmu*, *tācum*, *cređum*, *auđim*.

2. személy: a vég «i» helyébe «tu» és nem a szokásos «ti» személyragot veszi föl; mint: *lāudatu*, *tācutu*, *cređutu*, *auđitu*.

3. személy: a vég «i»-t ru(e) szótaggal cseréli fel: tehát mondja: *lāudāru(e)* *tācuru(e)*, *cređuru(e)*, *auđiru(e)*. ²⁾

A mondottak szerint tehát a négy igecsoport

I. Első, egyszerű multja:

	I.	II.	III.	IV. csoport
egy. sz.	1. <i>lāudai</i>	<i>tācui</i>	<i>cređui</i>	<i>auđii</i>
	2. <i>lāudași</i>	<i>tācuși</i>	<i>cređuși</i>	<i>auđiși</i>
	3. <i>laudà</i>	<i>tācù</i>	<i>cređu</i>	<i>auđi</i>
több. sz.	1. <i>lāudām</i>	<i>tācum</i>	<i>cređum</i>	<i>auđim</i>
	2. <i>lāudatu</i>	<i>tācutu</i>	<i>cređutu</i>	<i>auđitu</i>
	3. <i>lāudaru(e)</i>	<i>tācuru(e)</i>	<i>cređuru(e)</i>	<i>auđiru(e)</i>

¹⁾ Cipariu, Gram. 111. l. 3. jegyzet.

²⁾ Massimu, Gram. Macedono-románescă. 78., 79. lapok.

II. A jelentő mód második egyszerű multja.

A második, egyszerű mult úgy keletkezik, hogy a mult idejű töknek végső «i» betűje helyébe «räm» szótag jő mind a négy igeragozásban. Ez alakja az igének megfelel a latin összevont plusquamperfectumnak; így: laudaram a laudaveram helyett.*) Az így nyert alak képviseli az egy. sz. első személyt; a többi személyei az igének úgy származnak, hogy az «m» betű helyét egyszerűen a személyragok foglalják el; tehát:

	I.	II.	III.	IV. csoport.
egy. sz.	1. läudaräm	täcuräm	creduräm	audiräm
	2. läudaräsi	täcuräsi	creduräsi	audiräsi
	3. läudarä	täcurä	credurä	audirä.
több. sz.	1. läudaräm	täcuräm	creduräm	audiräm
	2. läudaräti	täcuräti	creduräti	audiräti
	3. läudarä	täcurä	credurä	audirä.

Használatban az I. és II. multnak személyei nemcsak hogy akárhányszor felcseréltetnek, hanem, míg az egyes számban rendszeren az első mult, a többes számban szokottan a 2-ik mult személyei jönnek elő; úgy hogy majdnem azt lehetne állítani, hogy az első multnak a többese s viszont a másodiknak az egyese teljesen elavult.

III. A jelentő mód harmadik multja.

A rumánban a jelentő módnak harmadik multja is van, a mely már az összetett idők közé sorolandó, a mennyiben az két részből áll; u. m.: a rendes igének mult idejű részesülőjéből és az «avere» segédigének jelen idejű személyeiből. A mult részesülő a rumánban is épen úgy képeztetik, mint a latin és olaszban, s valamint ezekben, úgy a rumán nyelvben is külön végzettel bír a him-, és külön a nőnemet illetőleg; pl.: läudat-ä, täcut-ä, credut-ä, nutrit-ä, latinúl: laudatus-a; creditus-a; nutritus-a; vagy olaszúl: lodato-ä, taciuto-a, creduto-a, nutrito-a stb.

De, ámbár a részesülőnek külön végzete van a him- és külön a nőnemre, e különbség még sem emelkedik érvényre akkor, midőn a részesülő a cselekvő mult képzésére használtatik, s csak a szenvedő értelemben érvényesíti magát mind a két alak nem és

*) Diez, Gram. 244. §. «Esnimmt seinen Plural vom lateinischen Plusquamperfect.»

szám szerint; mint például: *sum lăudat* és *lăudată* stb.; *suntem lăudați* és *lăudate*.

Továbbá megjegyzendő még — a mi különben a segédigék időinek képzésénél is kiemeltetett — hogy a segédige személyei előfordulhatnak a részesülő előtt s ekkor ettől különváltan, és előfordulhatnak a részesülő után és ez esetben összeiratnak a részesülővel. Értelmi tekintetben az nem tesz semmi különbséget, hogy a segédige személyei a részesülő előtt, vagy a részesülő után állanak-e. Az előre bocsátottak szerint tehát a jelentő mód harmadik múlt ideje:

	I.	II.	III.	IV. csoport.
1.	<i>am lăudat</i>	<i>am tăcut</i>	<i>am cređut</i>	<i>am ađiț</i>
2.	<i>ai lăudat</i>	<i>ai tăcat</i>	<i>ai cređut</i>	<i>ai ađiț</i>
3.	<i>a lăndat</i>	<i>a tăcut</i>	<i>a cređut</i>	<i>a ađiț</i>
1.	<i>am lăudat</i>	<i>am tăcut</i>	<i>am cređut</i>	<i>am ađiț</i>
2.	<i>ați lăudat</i>	<i>ați tăcut</i>	<i>ați cređut</i>	<i>ați ađiț</i>
3.	<i>an lăudat</i>	<i>au tăcut</i>	<i>au cređut</i>	<i>au ađiț</i> ;

vagy: *lăudat+am, tăcut+am, cređut+am, ađiț+am* stb.

A jelentő mód régmúlt ideje. Ilyen tulajdonképen négy van a rumán nyelvben, még pedig az egyik egyszerű alakkal, a másik három összetett alakkal bír.

I. Az egyszerű régmúlt idő.

Megfelel a latin optativus múltjának, vagy coniunctivus régmúltjának; származik a röv. infinitivustól a «sem» szótag hozzáadásával;*) a második személy előáll, ha a vég «m» helyébe «și» szótagot alkalmazunk. A többi személy a rendes ragoknak a régmúlt idejű tőnek «m» helyébe adásával keletkezik; így:

	I.	II.	III.	IV. csoport.
egy. sz.	1. <i>Laudasem</i>	<i>tăcusem</i>	<i>cređusem</i>	<i>ađisem</i>
	2. <i>lăudaseși</i>	<i>tăcuseși</i>	<i>cređuseși</i>	<i>ađiseși</i>
	3. <i>lăudase</i>	<i>tăcuse</i>	<i>cređuse</i>	<i>ađise</i>
több. sz.	1. <i>lăudasem</i>	<i>tăcusem</i>	<i>cređusem</i>	<i>ađisem</i>
	2. <i>lăudaseți</i>	<i>tăcuseți</i>	<i>cređuseți</i>	<i>ađiseți</i>
	3. <i>lăudase</i>	<i>tăcuse</i>	<i>cređuse</i>	<i>ađise</i> .

Az olasz óhajtó mód jelen ideje hasonló ehhez; így: *Parlassi, credessi, nutrissi* stb.

Az összetett alakkal bíró régmúltak, mint nevek is mutatja, két részből állanak és pedig: a segédigékből és az illető igének

*) *Massim, Gram. 84. 1. «Români dea stânga Dunării formă mai mult ca perfectul fără ajutătorul avere, cum: călcasem, călcasei stb.»*

múlt részesülőjéből, mely itt is épen úgy, mint a jelentő mód harmadik múltjának képzésénél teljesen változatlanul marad a segédigék személyei mellett, úgy az egyes, mint a többes számban is.

De lássuk ezeket egyenkint.

II. *A jelentő mód második régmúltja*: származik az «*avere*» segédigének félmúlt idejű személyeiből, hozzáadva a múlt participiumot himnemű végzettel változatlanul. Megjegyzem, hogy itt a segédige személyei nem állhatnak, mint a jelentő mód harmadik múltjában, az igenév után is. Ez az alak csak a maczedoniai rumánoknál*) szokásos; nálunk még a legrégibb írónál is a legnagyobb ritkaságok közé tartozik.

		I.	II.	III.	IV.
egy. sz.	}	1. <i>aveam</i>	}	}	}
		2. <i>aveai</i>			
		3. <i>avea</i>			
több. sz.	}	1. <i>aveam</i>	}	}	}
		2. <i>aveaŋi</i>			
		3. <i>aveau</i>			
		lăudat	tăcut	cređut	auđit

III. *Jelentő mód harmadik régmúltja*: A *sum* igének félmúlt idejű személyeiből hozzáadva a változatlan participiumot:

		I.	II.	III.	IV.
egyes sz.	}	1. <i>eram</i>	}	}	}
		2. <i>erai</i>			
		3. <i>era</i>			
több. sz.	}	1. <i>eram</i>	}	}	}
		2. <i>eraŋi</i>			
		3. <i>erau</i>			
		lăudat	tăcut	cređut	auđit

IV. *A jelentő mód negyedik régmúltja*: Ez már tulajdonképen három alkotó részből áll: az «*avere*» jelen idejű személyeiből, a *sum* múlt participiumából és a rendes ige múlt participiumából. Itt szintén változatlanul csatlakozik a két részesülő az *avere* jelen idejű személyeihez; így:

		I.	II.	III.	IV.	
egy. sz.	}	1. <i>am</i>	fost lăudat	tăcut	cređut	auđit
		2. <i>ai</i>	“ “	“	“	“
		3. <i>a(re)</i>	“ “	“	“	“
több. sz.	}	1. <i>am (avem)</i>	“ “	“	“	“
		2. <i>aŋi (aveŋi)</i>	“ “	“	“	“
		3. <i>au</i>	“ “	“	“	“

*) Massim, Gram. 78. l. *aveam*, *aveai*, *avea* stb. călcăt.

Ha azonban a rendes igének participiuma: *lăudat, tăcut, cređut, auđit*, a nem és szám szerint változást szenved, mint: *Petru a fost lăudat, Elena nu a fost lăudată*; *oamenii erau tăcuți, muierile nu erau tăcute*, akkor ezeket nem szabad cselekvő (activ) múlt- vagy régmúlt időknél tekintenünk, hanem múlt, vagy régmúlt szenvedőknek; épen mint a latinban: *Petrus fuit laudatus, Helena non fuit laudata; homines taciti erant, mulieres non erant tacitæ*.

Jelentő mód jövő ideje. Jövőt csak egyet ismer a rumán nyelv, azt t. i., mely származik a rövidített infinitivusból és a (volo) voi segédigének személyeiből, és pedig úgy, hogy, ha a voi ige személyei az infinitivus után állanak, azzal összeiratnak, ha azonban az infinitivus előtt foglalnak helyet, úgy attól különváltan állanak; így: *lăudavoi, tăcevoi, credevoi, auđivoi* és: *voi lăuda, -tăce, -crede, -auđi* stb. A maczedoni dialectusban mindig a teljes «re» végzett infinitivus és a voi segédige személyei alkotják a jövő időt; így: *voi lădare, voi tăcere, voi credere, voi auđire*.¹⁾ Ezek szerint a jövő idő alakja:

	I.	II.	III.	IV.
egy. sz.	1. lăudavoi	tăcevoi	credevoi	auđivoi
	2. lăudavei(veri)	tăcevei(veri)	credevei(veri)	auđivei(veri)
	3. lădava	tăceva	credeva	auđiva
t. sz.	1. lădavom	tăcevom	credevom	auđivom
	2. lădaveți(vreți)	tăceveți(vreți)	credeveți(vreți)	auđiveți(vreți)
	3. lădavor	tăcevor	credevor	auđivor, vagy

a segédigét mindenütt elül használva: *voi lăuda, vei(veri) lăuda* stb.

A rumán nyelvi jövő idő képzésénél lehetetlen észre nem vennünk a szembeszökő hasonlatosságot a latinban előforduló futurum exactumhoz, különösen mondható ez az egyes számú második személyről; *lădaveri* lat. *laudaveris*: a többes számú második személyről: *lădaveți*, lat. *laudaveritis*.

Sőt még nagyobb lesz a latin és rumán között a hasonlatosság, ha a jövőt a voi helyett a *vreu* alakkal képezzük, a mint azt a voi segédige tárgyalásánál már fönnebb is említettem, s a mint az a régi íróknál elég sűrűen elő is fordul; ²⁾ így: *căntavrem*,

¹⁾ Lásd: Massim, Gram. 80. lap: *voi călcare, voi tăcere, voi arupere voi auđire*.

²⁾ Cipariu, Analecte 182. l. Psalterium 136. V. caput. Cum căntavreu

cantaverimus; cãntavreŃi, cãntaveritis; cãntavrei, cantaveris; cãntavreu, cantavero stb.

A régi nyelvemlékekben ez egyetlen alakon kívül a jövõ idõ kifejezésére találunk még egy más alakot is, mely az «*avere*» segédigének jelen idejû személyeibõl és az «*a*» præpositiós infinitivusból származik; mint: *am, ai, are, avem, aveŃi, au a merge* = menni van szándékom = menni fogok.¹⁾ Így olvassuk Coresinek nagybõjti prædicatiójában: *Cine va be amu dintru el nu are a se insetoŃa niŃi odatã. Nu are a fi Ńie aceasta. Nu are a muri. Sciu cã are a se scula Dumnezeu, és sok más ehhez hasonló példa.*

A részesülõrõl: A rumánban két alakja van az igenévnek: a jelen és múlt idejû részesülõ. Nem áll tehát, a mit Diez róla mond, hogy t. i. annak jelen ideje a rumánban teljesen elenyészett²⁾ volna; de annyi bizonyos, hogy képzése egy, sok kivételt tûrõ szabály szerint történik. Mind a jelen, mind a múltidejû részesülõnek melléknévi természete van, s a hímnemre vonatkozó alak «*u*»-val, a nõnemre vonatkozó pedig «*a*»-val végzõdik; így: *lãudã+toriũ, lãudã+toariã; lãuda+tu, lãuda+tã.*

I. *E szerint a jelen idejû részesülõi* alakok a rövidített, határozatlan mód alakjától származnak és pedig: ha a határozatlan mód alakjához a hímnemben «*toriũ*», a nõnemben «*toariã*» képzõket adjuk, s megfelelnek a latin *tor-* és *trix-*képzetû alakoknak, az olaszban a *-tore* és *-trice* végzetûeknek; pl.: *purtãtoriũ, purtãtoariã*, lat.: *portator, portatrix*, olaszúl: *latore, latrice*.

1. Megjegyzendõ, hogy a II. és III. igeragozáshoz tartozó igék a röv. határozatlan mód jellembetûjét, az «*e*»-t sokszor «*u*»-vá idomítják és a «*toriũ, toariã*» képzõk ehhez ragasztatnak; pl.: *a bate, a Ńine lesz: bãtãtoriũ-ã, Ńinetoriũ-ã; de bãtutoriũ-ã és Ńinutoriũ-ã is.*

Cipariu azt mondja,³⁾ hogy a mai kiejtés szerint a II. és III. coniugatióra tartozó, jelen idejû részesülõk a jellemzõs «*e*» helyett borult «*a*»-t hallatnak, és ebbõl kifolyólag eme hang kifejezésére «*a*»-t is kell írunk és nem «*e*»-t; pl.: *fac-ã-toriũ, inŃeleg-ã-toriũ* és nem *fac-ẽ-toriũ, inŃeleg-ẽ-toriũ*.

... , Egyházi beszéd Coresi: *tu eŃi cela ce va sã vie, au altul acceptãrem. Cã mai scump lucrã aflãreŃi stb.*

¹⁾ Coresi, Egyházi beszédek. Brassó, 1580.

²⁾ Diez, Gram. 244: Das particip. præsens ist erloschen.

³⁾ Gram. 286. lap. 4. jegyzet.

Nézetem szerint abból a körülményből, hogy valahol borúlt «a» hang hallatszik, nem epen okvetetlenül következik, hogy azt a hangot mindig «a»-val is adjuk vissza; mert hiszen köztudomású a rumán nyelv ismerői előtt, hogy a borúlt «a»-hang értékével bir a borúlt «e»-hang is. És így e részesülők is a töben levő «e»-vel és nem más hangjeggyel (a) irandók; tehát: fac-ë-toriü, inþeleg-ë-toriü, a mint azt Rumániában is írják; mivel ezek a: face, inþeleg, tehát e-vel bíró tökből származnak.

De sőt maga Cipariu is írja a borúlt «e»-t és bizonyára úgy is ejti ki, mint a borúlt «a»-t szokás kiejteni. Így találjuk nála: *) rëmánãtoriu, insëmnarea, respunde etc., a hol a: «re, sem, res» szótagokban az «e» borúlt = az «a» borúlt hangjegy értékével, s hogy miért szerepel meg is az «e» és nem az «a», azt a származtatás szabályaiból elég világosan megérthetjük.

Mivel lehetne tehát indokolni azt, hogy a II. és III. csoport-hoz tartozó igék töbeli jellemzőjüket, az «e»-t a jelen idejű részesülőben a-vá alakítják? Legfelebb azzal, hogy, ha megtartjuk a tö «e»-betűjét, akkor az «e»-vel kiírt alakokat úgy kellene kiejtenünk, hogy az «e» előtt álló «c» és «g» betűket «cs» és «dzs»-nek kellene hangoztatnunk.

Ez indok azonban csak látszólagos. A c és g-re vonatkozó főszabály ugyanis, nem úgy szól, hogy a hol a «c, g» az e betű előtt áll, mindenütt «cs, dzs»-nek ejtendő ki; hanem csak ott, a hol az e betű = is «e» hangértékkel, különben a «c, g» nem szenved változást értéke tekintetében; írjuk tehát a jelen idejű részesülőt a: face, tace, trage, suge igetökből: fac-ë-toriü, tac-ë-toriü, trag-ë-toriü, sug-e-toriü stb., melyekben a c = k, a g pedig = g-vel és nem cs, illetőleg dzs-vel.

Igy míg egyrészt hódolunk a szószármaztatás szabályainak, másrészt fölöslegessé válik a Cipariu által a II. és III. csoport-hoz tartozó igéket illető kivétel.

2. Hogy némely II. és IV. coniugatióhoz tartozó igéknél a tö «i», «u» hangzó betoldásánál megnyúlik; pl.: a fi, a sci; szabályszerűleg kellene lennie a jelen idejű részesülőnek fi+toriu, sci+toriu be+toriu; de lesz a tö megtoldása folytán; fi+i+toriiü-toariiã; sci+u+toriiü-toariiã, vagy sci+i+toriiü-toariiã, v. sci+e+toriiü-toariiã be+u+toriu-toariiã stb.

*) U. o. 287. l.

II. A múlt idejű részesülő. Előáll, ha a rövid határozatlan módú alakhoz a hímnemben «tu», a nőnemben pedig «ta» szótagot adunk, mely végzetek megfelelnek a latinban előforduló tus-ta-, az olaszban a «to» és «ta» végzeteknek; így: a laudare, dicsérni: laudatū-laudatā lat.: laudatus-a, olaszul: lodato-lodata; tinere = tartani: tinutū-ā; lat.: tentus-a (retentus-a és más összetételben). ol.: tenuto-a; credere hinni: credutā-ā, lat.: creditus-a, ol.: creduto-ā; nutrire, táplálni: nutritū-ā, lat.: nutritus-a, ol.; nutrito-a stb. Így tehát — mint fönnebb is említettem — a múlt idejű részesülőnek melléknévi természete van és külön végzettel bír a hím- s különne a nőnemre.

Azonban valamint a jelen-, úgy a múlt idejű részesülő képzése is, különösen a II. és III. coniugatiónál, a rendes képzési szabályoktól eltérést mutat, és pedig:

1. mind a második, mind pedig a harmadik csoporthoz tartozó igék a múlt idejű részesülőben (a múlt időben is) a tőben levő «e» betűt «u»-vá alakítják, mint: avere = bírni: avutū-ā, credere = hinni: credutū-ā, temere = félni: temutū-ā stb.

2. A harmadik csoporthoz tartozó igen számos ige, kiválóan pedig azok, melyeknek rövid határozatlan módú alakjaiban a jellemző előtt a «c», «g» hangjegyek fordulnak elő, a múlt részesültöt nem «tu», «ta» képzővel, hanem «su», «sa» végzettel képezik; így: ducere = vezetni, vinni; dicere = mondani; trahere = húzni; attingere = érinteni; stringere = szorítani; plangere = sírni stb. múlt idejű részesülői: dusū-ā, disū-ā; trasū-ā; atinsū-ā; strinsū-ā; plansū-ā stb.

Az így nyert múlt idejű részesülőnek hímnemű, változatlan alakjától — a mint azt már fönnebb is érintettem — és az avere, illetőleg fire (habere, fieri) segédigék személyeiből nyerjük az összes összetett múlt időket; pl.: am laudatū, am fost laudatū, eram laudatū stb.

Megjegyzendő, hogy az összetett múlt idők képzése ily módon csak a Duna baloldalán lakó rumánoknál szokásos; a mi a macedoniai rumánokat illeti, azok az összetett múlt idők képzésénél a segédigék személyei mellett a participiumnak mindig nőnemű végzetét használják; így: am laudatā, aŃ laudatā stb.)*

A régi nyelvelmékekben azt találjuk, hogy az «eram» alak

*) Cipariu Gram. 287. l. 6. pont.

személyei mellett maga a múlt részesülő is ¹⁾ nem és szám tekintetében alanyi főnévhez igazodik. Így olvassuk a Genesis könyvében XXX. 9.: *Când vedù ea cum că era stătută de a nascere.* Továbbá Marc evangéliumában nr. 32: *Unii amu din ei dedeparte era veniți*; Coreși prädicatiója pünkösöd utáni harmadik vasárnapon: ²⁾ *Ci acești oameni orbi era audiți de vestea lui Isus*; Lukács ev. nr. 111: *Pre urmă merseră muierile, ce era venite din Galilea* Mint a dült betűkkel irt helyekből kitünik, a múlt részesülői alak híven megegyez az alanyval nemben és számban.

Sőt ugyancsak a régi nyelvemlékekre támaszkodva állíthatjuk, hogy a múlt idejű részesülő magával a mondat tárgyával is összeegyeztetve használatott. Így találjuk azt ugyancsak a Coreși-féle prädicatióban: ³⁾ *Ci sē miloszárdi (indură) Dzeu cu anima sa derept oameni sei, pre cari era făcuți* (a kiket megteremtett volt). Ez azonban ritkábban fordult elő.

Ezekből egyúttal kitetszik, hogy a múlt idejű részesülő ilyenkor távolról sem szenvedő értelmű még a cselekvő átható igéknél sem, annál kevésbé a nem áthatóknál, melyeknek szenvedő alakjuk különben sem lehet.

A körülírt hajtogatás, vagyis a latin urus-a-um végű cselekvő jövő idejű részesülő. Ez a rumánban csak némely főnevekben csillámlik föl, képeztetvén az a múlt idejű részesülőből az «ură» végzet hozzátoldásával; így: *alergatū-ă, apăratū-ă, aretatū-ă, călcatū-ă, cursū-ă, impetritū-ă, implinitū-ă*; részesülőkből lesz: *alergătură, apărătură, aretătură, călătură, cursură, impetritură, implătură*; nőnemű főnevek mindannyian.

Mint igealak tehát a cselekvő jövő idejű részesülő teljesen hiányzik a rumánban.

Végül hiányzik a rumánban a jelen idejű részesülőnek amaz alakja, mely a latinban «ns», vagy «ens» képzőnek, az olaszban az «ente» képzőnek a tőhöz való hozzáadása által keletkezik; mint: *narrans, parens, credens, nutriens*; olaszul: *parlante, parente, credente, nutrente*. Az ily alakok a rumánban mind fő- és melléknévi tulajdonsággal bírnak s csakis ilyenekül szerepelnek; pl.: *Părinte* = szülő; *putinte* = hatalmas; *fierbinte* = forró stb.

¹⁾ Cipariu, Principia 180. l. *D* és *A* pontja.

²⁾ Az 1575-ik évben.

³⁾ U. a. év 8. vasárnap újév után.

Gerundivum. A gerundivum szintén a rövidített határozatlan módú alakoktól származik még pedig aképen, hogy a röv. határozatlan mód alakjaihoz «nd» ragot függesztünk; így: laudā+nd, tacē+nd, credē+nd, audi+nd, vagyis épen úgy, mint a latinban ndus-a-m, v. -endus-a-um, az olaszban pedig -ndo szótagnak az igetűhöz való hozzáadása által; pl.; laudandus-a-um stb., olasz. lodando, tacendo, nutrendo stb. A rumánban azonban a gerundivum alakja nem igazodik az alanyhoz nem, szám és eset tekintetében, hanem adverbium gyanánt megmarad változatlanul.

Cipariu ¹⁾ helyesebben véli származtatni a gerundivumot a jelentő mód I. múlt idejének egyes számú 3. személyétől, a mikor is — szerinte — megszűnnék minden anomalia, melyet ő abban lát, hogy, ha a gerundivumot a röv. határozatlan mód alakjaitól származtatjuk, mindazon II. és III. csoporthoz tartozó igékben, melyekben a csoportjellemző «e» c, v. g. elé kerül, ezen «e» jellemzőt «a»-val kellene felváltanunk; mert nem lehet írunk: tacēnd, trāgēnd; hanem tacānd, trāgānd.

E tekintetben Cipariunak a nézete túlhaladott álláspont; mert nemcsak hogy lehet a jellemzős «e»-t megtartanunk; de sőt meg is kell azt tartanunk, mert a szabály nem az, hogy valahányszor a «c, g» e v. i «betűk» előtt állanak, es illetőleg dzs értékben veendők; hanem: valahányszor «e» illetőleg «i» hangérték előtt fordulnak azok elő, a mint azt bátor voltam a részesülő tárgyalásánál is megjegyezni.

Jellemzős «e»-vel írják tehát mindenütt a gerundivumos alakokat a nélkül, hogy azért a «c», illetőleg a «g»-n valami változást észlelnénk. És így szó sem lehet anomaliáról. ²⁾ ³⁾

Némelyek arra támaszkodva, hogy a régi rómaiaknál is szokásban volt a gerundivumokat néha -und szótaggal képezni az -end szótag helyett a II., III. és IV. coniugatiónál; mint: iuri dicundo, de herciscunda hæreditate, oriundus stb., arra a következtetésre jutnak, hogy a rumánban is írathatnának und végzettel a gerundivum alakjai.

¹⁾ Gram. 288. l. 1. jegyzet.

²⁾ Joan Popea, Olvasókönyv. Szeben, 1885. 42. olv. 2. bekezdés, 2-szor: Ajungēnd in curte, 44. olv. 6. bekezdés: Facēndu-se mai mare stb.

³⁾ Maiorescu, Critice Bucuresti 1874. 4. l.: Introducēnd construc,iuni false de cuvinte stb.

Szerintem ez két oknál fogva nem volna helyes, és pedig:

1. az -und alakot használva -end helyett elhomályosulna a szó gyöke; már pedig az orthographiának nem lehet feladata, hogy a nyelv szellemi arcát minél inkább megvesztegesse, hanem ellenkezőleg, hogy a szógyököket és a velök kapcsolatos képzőket és ragokat — a mennyiben az nem az értelem rovására megy — minél világosabban kifejezésre juttassa;

2. az -und szótag használatával az -end helyett azon veszszük észre magunkat, hogy minden indokolás nélkül egy negyedik orrhangot teremtettünk a rumánban előforduló á, é és í orrhangok mellett, holott pedig az «u» még eddig nem vala orrhang, és reá nem is vala, mint ilyenre, szükség.

Irjuk tehát a gerundivum alakjait következetesen a töben levő jellemző-hangzók megtartásával: *läudând*, *tăcënd*, *credënd*, *auđünd*.

Végül meg kell jegyeznem, hogy a maczedoni dialectusban a fönt vázolt gerundivumi alakon kívül előfordul még a következő alak is: *läudá-ndului*, *tăcē-ndului* és *auđi-ndului*.

C) *Parancsoló mód*. A parancsoló módot a határozatlan mód alakjaitól származtatjuk, még pedig úgy, hogy annak negativ formájában a jellemző hangzók egészen változatlanul hagyatnak; pl: *nu läudă*, *nu tăcē*, *nu scriē*, *nu auđi*; míg a positiv formában a jellemző hangzón nyugvó hangsúly a szóalakba befelé vonulva, az végelöttivé, illetőleg másodvégelöttivé lesz; így; *läudă*, *tăci*, *scrie*, *auđi*.

Végelöttivé lesz a hangsúly az első csoportához tartozó igék positiv parancsolójában, ha a végelötti szótag hosszú, mint: a *ascultă*, a *aruncă*, a *măncă* stb. parancsoló módban: *ascultă*, *aruncă*, *măncă* stb.

Míg ellenben, ha a végelötti szótag rövid, a hangsúly áthúzódik a másodvégelötti hangzóra; pl.: a *vătēmă*, a *sfășiă*, a *șueră*, a *impintenă*: parancsolóban: *vătēmă*, *sfășiă*, *süeră*, *impintenă*!

Magától értetik, hogy, ha az ige egytagú szót képez, e szabályok alá nem vonható; hogy azonban a parancsoló mód képzése itt is érezhető hatással bír, kitünik abból, hogy, ha már a hangsúly a szóban beljebb nem húzódhatik, legalább borulttá lesz a rövid határozatlan mód jellemzője épen mint amaz igéknél, melyeknél a hangsúly beljebb költözködött; így: a *dă*, a *stă* igék parancsolója: *dă*, *stă*.

Igy tehát az első csoporthoz tartozó igék parancsoló módjukat a hangsúlyozásnál jelentkező kivételtől eltekintve épen azon szabály szerint képezik, mint a latin, vagy olasz igék :

rum.	lat.	olasz.
laudă v. nu laudă	lauda	loda, non lodare

A mi az igék második csoportját illeti, itt a latintól eltérés mutatkozik; egyuttal azonban annál szorosabb a rokonság a rumán és olasz igék között. Ezeknél ugyanis a pozitív parancsoló módban az «e» jellemző «i»-re változik, míg a latinban az változatlanul marad :¹⁾

rum.	lat.	olasz.
tăci v. nu tăce	tace	taci, non tacere
aibi v. nu avē	habe	abbi, non avere.

Kivételt e tekintetben csak e két ige tesz : *tinere, implere* (lat. *tenere, implere*), melyek parancsoló módjukban meg tartják változatlanul az «e» jellemzőt; tehát : *ține, imple* (lat. *tene, imple*).

A harmadik csoporthoz tartozó igék megtartván a töben lévő «*ě*»-t, ismét a latin coniugatiohoz látszanak közelebb állani, mint az olaszhoz, mely utóbbi a hosszú «e»-re végződő igéket nem is tekinti két külön csoportnak, s így az igék akár az egyik, akár a másik «e»-t tüntetik föl a töben, mindenkor «i»-t kapnak a parancsoló módban az «e» helyett :

rum.	lat.	olasz.
crede, nu crede	crede	credi, non credere
geme, nu geme	geme	gemi, non gemere.

A harmadik ige-csoport még a kivételekben is mutat rokonságot a latin és olasz harmadik coniugatióban, a mennyiben valamint ezek, úgy a rum. coniugatio is a : *dicere, ducere, facere* igékből a parancsolót azonos módon képezi, sőt a rumánban mint az olaszban a «c» betű is elenyészik a *tő* végéről ; így :

rum.	lat.	olasz.
dî	dic	di
dû	duc	duce
fă ²⁾)	fac	fa.

¹⁾ A negatív formában változatlanul marad a jellemző.

²⁾ Egyébként a *facere* igének a román népnyelvben ez a határozatlan módja : *fare*, s így ez alakból rendszeren van képezve a parancsoló mód.

A negyedik csoportot v. coniugatiót képező igék szintén a fenn említett szabály szerint s így ugyancsak hasonlóan a latin és olasz igékhez képezik parancsolójukat. Kivételt csak *acoperire* = befedni, és *sufarire* = túrni, elviselni tesznek, a mennyiben ezek úgy képezik a parancsoló mód pozitív alakját, mintha a harmadik csoporthoz tartoznának; tehát: *acopere*, *sufere*, és nem: *acoperi*, *suferī*.

rum.	lat.	olasz.
aūđi, ɾ. nu aūđi	aūđi	odi, non odire.

A parancsoló mód negatív alakja a fennemlített módon kívül még úgy is képeztetik, hogy a személyragok mind a négy igeragozásban a «re» végű határozatlan módú alakhoz függesztetnek. De az ily alakú parancsoló mód csak a régibb íróknál s kiválóan az egyházi könyvekben fordul elő és itt is csak a többes számban; így: *nu ve temere+đi*, *cu voi sum* = *nolite timere vobiscum sum*; tehát *temeređi* *temeđi* helyett. E részben ismét közeli a rokonság a rumán és olasz nyelv között, mert ez utóbbiban is találkozunk ily alakú parancsolóval; így mondjuk: *non te lo procurare*, *non ti difendere*, *non durre* stb.

A rumán nyelvnek egyik sajátja, hogy a parancsoló mód helyett gyakran a kapcsoló mód személyeit veszi igénybe, így: *laūđi*, *taci*, *aūđi* helyett mondja: *să laūđi*, *să taci*, *să scrii*, *să aūđi*; szintugy a negatív alakban is; pl.: *să nu laūđi* stb.

Végül meg kell jegyezni, hogy a *maczedono-rumánok* a *duna-balparti rumánoktól* eltérőleg képezik parancsoló módjukat és pedig képezik azt kétféleképen:

1. Vagy úgy, hogy megtartják ugyan mind a négy igecsoportnál a rövidített infinitívus — határozatlan mód — alakját; de az I., II. és IV. igecsoportoknál a hangsúlyt egy szótaggal a jellemzőről hátrafelé vetik; mint *laūdă*, *tăce*, *scrie*, *aūđi*; ¹⁾ vagy pedig:

2. úgy, hogy a jellemzőket mind a négy igecsoportnál kivétlén, azoknak helyébe borult «ă»-t fogadnak s az így nyert alak elé e kifejezést veszik föl: «*las' să*»; így: *las' să calcă*, *las' să tacă*, *las' să arupă*, *las' să aūdă*.²⁾

D) *Föltételes mód.* Ennek két ága van, u. m.: 1. a kapcsoló-, 2. az óhajtó mód.

¹⁾ Massim, Gram. 82. lap: *calcă*, *tace*, *arupe*, *auzi*.

²⁾ U. o. 82. és 83. l.

1. *Kapcsoló-, vagy kötő mód.* Az egyszerű idő-alakok közül a kapcsoló módnak csak jelen és múlt ideje van meg.

A jelen idő a kapcsoló módban, szintúgy mint a jelentő módban, a rövidített határozatlan módtól származik s ezzel alakjára nézve is megegyezik; mind a mellett ama különbséggel: 1. hogy a hol a jelentő mód egyes számú harmadik személyében «a»-betű fordul elő, azt a kötő mód megfelelő személyében «e»-betűvel cseréli föl és fordítva; ¹⁾ 2. hogy a kötő mód egyes számú harmadik és többes számú harmadik személye alakra nézve teljesen azonos; pl.:

I.		II.	
Jel.	kötő m.	Jel.	kötő m.
laud	să laud	tac	să tac
laudŷ	• laudŷ	tacŷ	• tacŷ
laudă	• laude	tace	• tacă
lăudăm	• lăudăm	tăcem	• tăcem
lăudatŷ	• laudaŷŷ	tăceŷŷ	• tăceŷŷ
laudă	• laude	tacu	• tacă
III.		IV.	
Jel.	kötő m.	Jel.	kötő m.
cred	să cred	aud	să aud
credŷ	• credŷ	audŷ	• audŷ
crede	• creadă	aude	• audă
credem	• credem	audim	• audim
credeŷŷ	• credeŷŷ	audiŷŷ	• audiŷŷ
cred	• creadă	aud	• audă.

A mi a kapcsoló mód múlt idejét illeti, az a duna-balparti rumánoknál többé nem használtatik; de, hogy régebben volt használatban, kitűnik a régibb iratokból; így: *să intrarem in satul casei mele; să ascultari mine; să nu lăsare cineş fratale lui; să custarem; să nu lăsareŷŷ cineş cu fratale teu; să dereptăŷŷ mele spurcare.* ²⁾ Azon irodalmi emlékek, melyekben ily kifejezések fordulnak elő, a duna-balparti rumánoknál legfeljebb a 16. század végéig vihetők fel. Ezen túl napjainkig ez idő használatának nyoma sincs.

Annál sűrűbben használják azt a macedono-rumánok. Ez idő képeztetik a jelentő mód I. múltjának egyes számú harmadik személyű alakjától: *lăudă, tăcū, scrisē, audi, még pedig, mint*

¹⁾ Épen mint a latinban.

²⁾ Cipariu, Principia de limbă 184—88. l.

a fennebb dűlt betűkkel írt alakokból kivehető, oly módon, hogy a tőkhöz a következő ragokat adjuk; egyes szám: rem, rī, re; többes szám: rem, reŃi, re. E szerint lesz:

I.	II.	III.	IV.
să ¹⁾ lăuda+rem	să tacu+rem	să scrise+rem	să audī+rem
• lăuda+rī	• tacú+ri	• scrise+rī	• audī+rī
• lăuda+re	• tăcu+re	• scrise+re	• audī+re
• lăuda+rem	• tăcu+rem	• scrise+rem	• audī+rem
• lăuda+reŃi	• tăcu+reŃi	• scrise+reŃi	• audī+reŃi
• lăuda+re	• tăcu+re	• scrise+re	• audī+re. ²⁾

Mint látjuk ez időalak a latin igealakok közül hasonlít a kapcsoló mód múlt idejű alakjához: laudaverim, tacuerim, scripserim, audiverim stb.

Ennyit a kapcsoló vagy kötő mód egyszerű időalakjairól.

Vannak azonban a kötő módnak összetett időalakjai is és pedig szám szerint kettő, melyek közül az egyik származik a «sum» segédigének kötő módú jelen idejű személyeiből és az illető ige múlt részesülőjéből; míg a másik a «sum» segédigének kötő módú múlt idejéből és ugyancsak az illető igenek változatlan múlt részesülőjéből.

Az első időalak a latinhoz hasonlítva legközelebb áll a kötő mód múlt idejű szenvedő formájához, melytől csak abban különbözik, hogy cselekvő értelemben használtatva, a múlt idejű participiumot változatlanul alkalmazza valamennyi személyhez, míg a latinban az igenév szám és nem szerint igazodik.

Az olaszszal egybevetve megfelel neki az olasz kötő mód jelenje ugyancsak szenvedő alakban, de szintén ama különbséggel, hogy, míg az olaszban a melléknévi múlt idejű igenév a személyek számához és neméhez képest változást szenved, a rumánban az változatlanul marad.

Ha azonban ez időalakok a rumánban szenvedő értelemben használtatnak, úgy itt is a latin, vagy olaszban előforduló tünetek merülnek föl, azaz: az igenév a személyek száma, illetőleg neméhez igazodik.

¹⁾ să és nem se, mely utóbbi a visszaható névmást jelenti. A régi nyelvemlékekben is mindenütt s szláv hangjeggyel és nem «e»-vel fordul elő.

²⁾ Ez időt némelykor jövő értelemben is használják.

Kötő mód összetett múltja:

	I.	II.	III.	IV.
Egyes sz.	{ 1. sã fiu 2. sã fi 3. sã fiã }	lãdatu } tãoutu }	scrisu }	aũditu }
Többsz. sz.	{ 1. sã fiu 2. sã fiũ 3. sã fiã }	laudatũ } tãcutũ }	scrisũ }	aũditũ }

Kötő módban összetett régmúlt időt is kell néha megkülönböztetnünk, mely előáll a kötő mód múlt idejéből, hozzáadva a rendes ige múlt részesülőjét: így:

Összetett régmúlt idő:

	I.	II.	III.	IV.	
Egy. sz.	{ 1. sã fiu fost 2. sã fi fost 3. sã fia fost }	lãdatũ }	tãcutũ }	scrisũ }	aũditũ }
Több. sz.	{ 1. sã fimũ fost 2. sã fiũ fost 3. sã fiã fost }	lãdatũ }	tãcutũ }	scrisũ }	aũditũ }

2. Az óhajtó mód. Az óhajtó módban az egyszerű igealakok közül csupán csak a jelen idővel találkozunk, ennek is csak az egyik formájával, mely t. i. aképen áll elő, hogy a segédigének módjellemező ragjait az illető rendes igének hosszú vagyis «re»-végzettel bíró határozatlan módú alakjához függesztjük; így: lãdare+asĩ, tãcere+asĩ, credere+asĩ, aũdire+asĩ stb.

A másik formájú jelenje az óhajtó módnak már úgy származik, hogy a segédigének módjellemezői a rövidített határozatlan módú alaknak eléje és tőle külön váltan iratnak, miért is ez időt már az összetettekhez kell sorolnunk: így:

	I.	II.	III.	IV.
1.	asĩ lãuda	tãce	crede	aũdi
2.	ai lãuda	tãce	crede	aũdi
3.	ar(e) lãuda	tãce	crede	aũdi
1.	am lãuda	tãce	crede	aũdi
2.	aũ lãuda	tãce	crede	aũdi
3.	ar(u) lãuda	tãce	crede	aũdi.

Néha megesik, hogy a segédige óhajtó módú képzője [és a rendes ige alakja közé a rövidített személyes névmások dativusai: -mi, -ti, -i, -ĩ; -ni, -vi -li, -si; vagy accusativusai: -me, -te, -se (-lu, -o); -ne, -ve, -se (-i, -le) ékelődnek; ilyenkor a határozatlan mód «re»

szótagja elmarad s annak helyét a rövidített névmás alakja foglalja el; így: *lăuda+me+așî, lăuda+te+ai, lăuda+se+ar, lăuda+ne+am, lăuda+ve+așî, lăuda+se+tar*; vagy a személyek bármely más vonatkozásaiban; mint: *lăuda+ve+așî, lăuda+ne+așî, lăuda+me+ar, lăuda+lu+ar, lăuda+o+ar, lăuda+i+ar, lăuda+le+ar* és így tovább.

E tekintetben nagy a hasonlatosság a rumán és olasz viszonyított óhajtó mód alakjai között, mely utóbbiban szintugy előfordúlnak a rendes ige alakja mellett a rövidített névmások; pl.: *Mi difenderéi, Ti difenderésti, Si difenderebbe, Ci difenderémmo, Vi difenderéste, Si difenderébbero* stb.

Vagy vegyünk egy összehasonlító példát egyenes és részes tárgyat kívánó igével, mely a rumánban a rövidített névmásoknak dativusait tünteti elő, s mely hasonlóan megegyezik az olaszszal; így: *mi+lu+așî+procura, ți+lu+ai+procura, si+lu+ar+procurra, ni+lu+am, procura, vi+lu+așî+procura, si+lu+ar+procura*. Olaszul: *Io me lo procurarei, Tu te lo procurarésti, Egli se lo procurarébbero, Noi ce lo procurarémmo, Voi ve lo procuraréste, Essi se lo procurarébbero* stb.

Sőt hasonló jelenség előfordúl a magyar nyelvben is ugyancsak a személy-viszonyított alakban, csak hogy a magyarban az ilyen alak úgy áll elő, hogy az óhajtó mód jellemzője «n» csatlakozik elébb az igetőhöz s csak úgy következik a viszonyító «l» s végre a személyrag; így: *szeret-né-l-ek, álda-ná-l-ak* stb.

Az említett jelen idejű két alakján kívül van még az óhajtó módnak, félmúlt idejű alakja, mely előáll az *vrere* segédigének félmúlt idejű személyeiből, hozzáadva a határozatlan mód rövidített alakját; így: *vream, vream, vrea, vream, vream, vrea* *lăuda, tăce, scrie, auđi*; továbbá a cselekvés bevezettségének kifejezésére két árnyalata.

Még pedig az egyik, mely származik a *vrere* igének múlt idejű, összetett alakjából hozzáadva a rendes ige határozatlan módú alakját változatlanúl; tehát: *am vratü, ai vrutü, a vrutü; am vrutü, așî vrutü, a vrutü lăuda, tăce, scrie, auđi*; *) a másik pedig a *habere* = *avere* segédigének óhajtó módú alakjaiból a *fire* = *lenni* igének határozatlan módú alakjából és a rendes igeének múlt részesül-

*) A szatmármegyei úgynevezett «avasí» dialectusban: *am vut, ai vut, a vut, am vut, așî vut, a vut lăuda, tăce* stb.

jéből; így: ași fi, ai fi, ar(e) fi; am fi, ași fi; ar fi laudatū, tăcutū, scrisū, auditū stb.

E sorokban véltem összefoglalhatni a rumán általános igeragozásra vonatkozó szabályokat. A mi az igék specialis ragozását illeti, az a jelen sorok keretén kívül esik.

Az általános igeragozás táblázatos áttekintése.

I.	II.	III.	IV.	
Határozatlan mód:				
Teljes alak:				
Cântare	Vădere	Creștere	Vănire.	
Rövidített alak:				
A Cânta	A văde	A crește	A vâni.	
Jelen részesülő:				
hn.: Cântă+toriū	Văde+toriū	Crește+toriū	Veni+toriū	
nn.: Cântă+toariă	Văde+toariă	Crede+toariă	Veni+toariă ¹⁾	
Múlt részesülő:				
hn.: Cânta+tū	Veđu+tū	Cređu+tū	Veni+tū	
nn.: Cânta+tă	Veđu+tă	Cređu+tă	Veni+tă.	
Gerundium:				
Cântă+nd	Văde+nd	Crește+nd	Veni+nd.	
Jelen idő:				
Jelentő mód:				
Egy. sz.	1. Cânt+ŭ ²⁾	Ved+ŭ ³⁾	Cređ+ŭ ⁴⁾	Vin+ŭ ⁵⁾
	2. Cânt+I	Veđ+I	Cređ+I	Vin+I
	3. Cântă	Văde	Crește	Vine
Több. sz.	1. Cântă+mu	Vede+mu	Crede+mu	Vini+mū (venimu)
	2. Cânta+ți	Vede+ți	Crede+ți	Vini+ți (veniți)
	3. Cântă	Ved+ŭ	Cređ+ŭ	Vin+u

¹⁾ A latin ns, ens; az olasz ente végzetű alak a rumánban is megvan, de nem mint részesülő, hanem mindig mint főnév vagy melléknév; pl. Părinte = szülő, omă potinte = hatalmas ember stb.

²⁾ Énekelek stb. — ³⁾ Látok stb. — ⁴⁾ Hiszek stb. — ⁵⁾ Jövök stb.

	I.	II.	III.	IV.
Félmúlt idő:				
Egy. sz.	1. Cânt+âm	Vede+am	Crede+am	Vini+am
	2. Cânta+ăi	Vede+ai	Crede+ai	Vinia+î
	3. Cânt+ă	Vede+ă	Crede+a	Vini+a
Több. sz.	1. Cânt+âmŭ	Vede+amŭ	Crede+amŭ	Vini+amŭ
	2. Cânt+așî	Vede+așî	Crede+așî	Vini+așî
	3. Cânt+ă	Vede+ă	Crede+a	Vini+a

I. Egyszerű múlt idő.

Egy. sz.	1. Cânta+î	Veđu+i	Cređu+i	Veni+i
	2. Cânta+șî	Veđu+șî	Cređu+șî	Veni+șî
	3. Cântă	Veđu	Cređu	Veni
Több. sz.	1. Cântă+mŭ	Veđu+mŭ	Cređu+mŭ	Veni+mŭ
	2. Cântă+tu	Veđu+tu	Cređu+tu	Veni+tu
	3. Cânta+ru(re)	Veđu+ru(re)	Cređu+ru(re)	Veni+ru(re) ¹⁾

II. Egyszerű múlt idő.

Egyes sz.	1. Cânta+răm	Veđu+răm	Cređu+răm	Veni+răm
	2. Cânta+rășî	Veđu+rășî	Cređu+rășî	Veni+rășî
	3. Cânta+ră	Veđu+ră	Cređu+ră	Veni+ră
Több. [sz.]	4. Cânta+rămŭ	Veđu+rămŭ	Cređu+rămŭ	Veni+rămŭ
	2. Cânta+rășî	Veđu+rășî	Cređu+rășî	Veni+rășî
	3. Cânta+ră	Veđu+ră	Cređu+ră	Veni+ră.

III. Összetett múlt idő.

Egyes sz.	1. Cântatŭ+am	Veđutŭ+am	Cređutŭ+am	Venitŭ+am
	2. Cântatŭ+ai	Veđutŭ+ai	Cređutŭ+ai	Venitŭ+ai
	3. Cântatŭ+a	Veđutŭ+a	Cređutŭ+a	Venitŭ+a ²⁾
Több. sz.	1. Cântatŭ+amŭ	Veđutŭ+amŭ	Cređutŭ+amŭ	Venitŭ+am
	2. Cântatŭ+așî	Veđutu+așî	Cređutŭ+așî	Venitŭ+așî
	3. Cântatŭ+a	Veđutu+a	Cređutu+a	Venitŭ+a.

I. Egyszerű régmúlt idő.

Egyes sz.	1. Cânta+sem	Veđu+sem	Cređu+sem	Veni+sem
	2. Cânta+seșî	Veđus+seșî	Cređu+seșî	Veni+seșî
	3. Cânta+se	Veđu+se	Cređu+se	Veni+se
Több. sz.	1. Cânta+semu	Veđu+semu	Cređu+semŭ	Veni+semŭ
	2. Cânta+seșî	Veđu+seșî	Cređu+seșî	Veni+seșî
	3. Cânta+se	Veđu+se	Cređu+se	Veni+se.

II. Első, összetett régmúlt.

Egy. sz.	1. Aveam	} Cântatŭ	} Veđutŭ	} Cređutŭ	} Venitŭ
	2. Aveai				
	3. Avea				

¹⁾ Csak Macedóniában szokásos a többes szám.

²⁾ Vagy a segédige személyei a múlt részesztől elé téve és ettől külön írva.

	I.	II.	III.	IV.
Több. sz. 1. Aveamŭ 2. Aveaŭi 3. Avea	} Cântatŭ	} Veđutŭ	} Cređutŭ	} Venitŭ ¹⁾

III. Második összetett régmúlt idő.

Egy. sz. 1. Am fostŭ 2. Ai fostŭ 3. A fostŭ	} Cântatŭ	} Veđutŭ	} Cređutŭ	} Venitŭ
Több. sz. 1. Amu fostŭ 2. Aŭi fostŭ 3. A fostŭ	} Cântatŭ	} Veđutŭ	} Cređutŭ	} Venitŭ ²⁾

IV. A harmadik, összetett régmúlt idő.

Egy. sz. 1. Eram 2. Erai 3. Era	} Cântatŭ	} Veđutŭ	} Cređutŭ	} Venitŭ
Több. sz. 1. Eramŭ 2. Eraŭi 3. Era	} Cântatŭ	} Veđutŭ	} Cređutŭ	} Venitŭ.

I. Jövő idő:

Egy. sz. 1. Voi 2. Vei 3. Va	} Cântă	} Vedē	} Credē	} Veni.
Több. sz. 1. Vomŭ 2. Veŭi 3. Vor	} Cântă	} Vedē	} Credē	} Veni.

vagy: Cânta+voi, Vede+voi, Crede+voi, Veni+voi stb. összeírva.

II. Jövő (múlt jövő) idő:

Egy. sz. 1. Voi 2. Vei 3. Va	} fi cântatŭ	} fi Veđutŭ	} fi cređutŭ	} fi venitŭ.
Több. sz. 1. Vomŭ 2. Veŭi 3. Vor	} fi cântatŭ	} fi veđutŭ	} fi cređutŭ	} fi venitŭ

Parancsoló mód.

Természetszerűleg csak jelen ideje van.

Egyes sz. 2. sz. Cântă	Veđi	Crede	Vină
Több. sz. 2. sz. Cânta+ŭi	Vede+ŭi	Crede+ŭi	Vini+ŭi. ³⁾

¹⁾ Ez az igealak csak Macedoniában otthonos.

²⁾ Vagy a segédige hátravetésével: venitŭ+am fost stb.

³⁾ Tagadó alakban: Nu Cântă, Vedē, Crēde, Veni; a többes szám olyan mint a pozitív.

I. II. III. IV.

Kötő mód.

Jelen idő:

Egyes sz.	1. Să Cântă	să Vedă	să Credă	sa Vin+u
	2. • Cântă	• Veđă	• Cređă	• Vin+ı
	3. • Cante	• Veadă	• Creadă	• Vină
Több. sz.	1. Să Cântă+mă	să Vede+mă	să Crede+mă	să Veni+mă
	2. • Cântă+ți	• Vede+ți	• Crede+ți	• Veni+ți
	3. • Cante	• Veadă	• Creadă	• Vină.

Múlt idő:

Egy. sz.	1. Să fiu	} Cantată	} Veđută	} Cređută	} Venită
	2. • fi				
	3. • fiă				
Több. sz.	1. Să fimă	} Cantată	} Veđută	} Cređută	} Venită*)
	2. • fiți				
	3. • fiă				

Összetett régmúlt idő:

Egy. sz.	1. Să fiu fost	} Cântată,	} Veđută,	} Cređută	} Venită
	2. • fi fost				
	3. • fiă fost				
Több. sz.	1. Să fimă fost	} Cântată	} Veđută	} Cređută	} Venită
	2. • fiți fost				
	3. • fiă fost				

Óhajtó mód.

Jelen idő:

Egy. sz.	1. Ași	} Cânta	} Vede	} Crede	} Veni
	2. Ai				
	3. Ar(e)				
Több. sz.	1. Amă	} Cânta	} Vede	} Crede	} Veni ;
	2. Ați				
	3. Ar(u)				

vagy: a segédigét hátra téve: Cântare+ași, Vedere+ași, Credere+ași, Venire+ași stb.

Félmúlt idő.

Egy. sz.	1. Vream	} Cânta	} Vede	} Crede	} Veni
	2. Vreai				
	3. Vrea				
Több. sz.	1. Vream	} Cânta	} Vede	} Crede	} Veni
	2. Vreați				
	3. Vrea				

*) Van ezen kívül egy másik múltja is a kötő módnak, mely azonban csak a macedoni kiejtésben otthonos; így: Să cântarem, să cântareși, să cantare, să cântaremă, să cântareși, să cantare stb.

	I.	II.	III.	IV.	
	Első-alakú múlt :				
Egy. sz.	1. Am vrutü 2. Ai vrutü 3. A vrutü	} Cânta	} Vede	} Crede	} Veni.
Több. sz.	1. Amü vrutü 2. Ați vrutü 3. A vrutü	} Cânta	} Vede	} Crede	} Veni.
	Második-alakú múlt :				
Egy. sz.	1. Ași fi 2. Ai fi 3. Ar(e) fi	} Cântatü	} Veđutü	} Cređutü	} Venitü
Több. sz.	1. Amü fi 2. Ați fi 3. Ar(a) fi	} Cântatü	} Veđutü	} Cređutü	} Venitü.

Végül megjegyzem, hogy a rumánban a «consecutio temporum» egyáltalán nincsen kifejlődve s így bár a nyelv a különböző időfogalmak kifejezésére különböző alakokkal bír, mint például a múltnak kifejezésére 3, a régmúltnak kifejezésére plane 4 alakkal is, mind a mellett tetszés szerint használhatni akár az egyiket, akár a másikat a nélkül, hogy az az értelem rovására esnék.

KISS GÁBOR.

Erdélyi cigány népdal.

Këte çaje romani,
Sa has mange pirani,
Ke gëndende, ke len lau,
Da me ode na kerau.

Valamennyi cigány lány,
Szeretóm volt mindahány,
Azt gondolta elveszem,
De én aztat nem teszem.

Ke vodi man parä räu,
Kana ekha ça dikhau ;
Ke e çaje romani,
Sar o salo luluđi !

Mindegyikért fáj szívem,
A hányat lát a szemem :
Mert a mennyi cigány lány,
Szép virágszál valahány !

Belényesi oláh cigány. (Eredeti cigány népdallamát l. az «Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn» I. füzete zenemellékletén, 9. sz. a.)

Feljegyezte és fordította HERRMANN ANTAL.